

Dobře vychované včely

Dr. Václav Fejt pracuje v Nemocnici Havlíčkův Brod jako mikrobiolog, imunolog a sérolog, s výhledem na veterinární vzdělání. Ve volném čase se rád zabývá tvory velikostí kdesi na půli cesty mezi pacienty zvěrolékaře a těmi na sklíčku v mikroskopu. Chová totiž včely.

K jste přišel ke včelám?

Děděl jsem je po tatínkovi. Už jako dítě jsem mu občas pomáhal, ale až po otci, co dělá včelaře opravdu dobře, se včelami právě potřeba udělat, bylo vždy na něm. Po jeho smrti jsem do toho spadl rovnou a nohama. Opatřil jsem si teoretickou literaturu a pustil se do toho.

Odčedil jste se včelami i včelím?

Chová včely ve včelnici, to znamená v přírodě. Nicméně k tomu patří i spousta dalších věcí: starám se o rodinný chov včel, sušíme seno, udržuji roučenkou a pracuju v lese. Všechno to tak nějak ladí dohromady, a hlavně práce se dřevem mě baví. Mám otasat trámy, sroubit stavení. Jemnější práce je vyrobit nový úl, truhlářina ke včelaření pro mě patří.

K dlouho vlastně včelaříte?

Nemyslím si, že bych se svým včelařením mohl nějak zvlášť chlubit. Včelami se zabývám dvacet let, ale netvrdím, že jsem zkušený včelař, kterého nic nezaskočí.

Včelaři jsou trojího druhu. Ti, kteří mají tři, čtyři nebo tak do deseti včelstev a v podstatě si s nimi hlavně hrají. Dělá jim to radost a těší je, že mohou medem zásobovat svoji rodinu a kamarády. V dobrém roce zbudě trochu víc, aby se vrátily alespoň k základnímu. Pak jsou ti, kteří se včelařením zabývají důkladněji a mohou se tomu věnovat intenzivněji. Pro takové středně velké chovatele to případně může být zajímavé i ekonomicky. Včelstev mávají několik desítek. A teď jsou noví včelaři a ti mají včelstev třeba pět set a zabývají se jimi například, podnikatelsky. Já jsem ten první druh, včelstev mám letos sedm.

Pozoruji, že v mé generaci včelařů přibývá, protože do včelaření se vždy pouštěli lidé poněkud zralejšího věku. Včely člověka trochu brzdí v rozletu, je to pracný koníček. A v sezóně omezují svobodu cestování, chce to tedy člověka už usedlého. Zajímavé je, že včelaři, kteří se to v dětství naučili třeba od dědečka, ale pak to desítky let nedělají, protože jako dospělí už mají jiné starosti, rodinu, kariéru a podobně, se

ke včelám stejně nakonec vrátí. Musejí zkrátka ke včelaření dozrát věkem.

Je jaro. Jaké je pro včely to letošní?

Letošní jaro je atypické – hodně teplé, všechno se velice rychle rozvíjí. Je sucho a to má samozřejmě velký vliv na celou přírodu. Hmyz jako všichni živočišně potřebuje vodu; včely si ji nosí z pastvy a kromě toho jim včelaři dělají na vodu napáječky. Srážky se odrazí i v množství květů, je to všechno provázané.

Letos byla dost brzy snůška pylů, kterými sezona začíná. Na jaře je včelaření nejradostnější – už vím, jak mi včely přezimovaly a v jakém jsou zdravotním stavu, a těším se na to, jak to s nimi půjde dopředu. Teď je nádherně a včely jdou do síly, odchovávají hodně plodu, na česně je čilý provoz.

Ony se pouštějí ven samy? Řeknou si „Dneska by to šlo!“ a vyrazí?

Jasně. Nenechají si rozkazovat nebo se zavírat jako dobytek do chléva. Ale teď na jaře je z hlediska včelaření nejzajímavější moment, i když právě nejde o med. Teď jdou včelstva do síly. Zvětšují jim prostor, přidávám nástavky nebo nové rámkové včelstevy. Včelstvo se zdvojnásobí a musí být připraveno ve chvíli, kdy bude největší rozkvet kvetoucích plodin, ať už těch pěstovaných, jako jsou ovocné stromy či nektarodárné zemědělské rostliny, nebo i lučních květů. U nás na Vysočině to letos bylo už koncem dubna. Je normální, že např. naši jarní med u nás letos bude v květnu, to bude první velká snůška.

Co vše musíte udělat, když to konečně „vypukne“?

Až to přijde, nasadím si kuklu, navléknu rukavice a pustím se do vybírání úlů. To je docela náročná činnost. Původní „majitelky“ kolem mě krouží, med cítí a slétávají se i včely z vedlejších úlů. Jsou hodně našťavané, to vrátání v úlech se jim vůbec nelíbí. Nějaké to žihadlo občas dostanu,

Foto: archiv MVD. Václava Fejta

to patří k věci. Včela však po píchnutí žihadlem sama hyne, takže ta je na tom hůř. Na díle jsou včely hustě obsedlé, musím je z něj jemně odmetat. Nechte to rychle pohyby, to včely dráždí. Špatné je, když se po nich někdo začne ohánět, a to kdykoli.

Co na ty ústrky a krádeže říká jejich matka, včelí královna?

Ta je z nich ještě tak nejmírumilovnější, když nepočítám trubce. Ale ono to pro ně celé není až tak děsivé, jak si to asi představujete. Náhlada včel závisí i na počasí, mělo by být pěkně. Včely v slibném počasí jsou docela hodné i při vybírání úlů. Většina je někde venku a ty na rámcích mají dost jiné práce. Špatné je manipulovat s úlem před bouřkou, to vám svoji nespokojenost dají hodně znát.

Plástve medu se musejí odvíčkovat, což je dost patlavá práce. Pak se rámečky s plástvemi vloží do medometu, med se odstředí a souše, tedy dílo bez medu, vrátím zpět do úlů. Když vyndáte plástve z úlů, jsou teplé, jak je včely zahřály, a je dobré stáčet hned, med lépe teče. Jarní med, květový, bývá světlý a díky vysokému obsahu glukózy brzy

zkrystalizuje, což mu ale vůbec nic neubírá na kvalitě a léčivých účincích.

Kdy budete mít další med?

V červnu nebo červenci, to bude letní snůška. Ta vychází ze sběru medovice, což je hodně sladká šťáva. Jde o výlučky mšic sajících mízu stromů. Mšice tyto výlučky vypouštějí na listy nebo jehličí, tam ekstrement zasychá a tak vzniká zahuštěná cukerná hmota, kterou včely sbírají. Seberou jí hodně, ale podmínkou je slunečné, horké počasí. Za deště se medovice z listů smývá, to je pak „lesního“ tmavého medu málo. Medovicový med je v zemích střední Evropy více ceněný a je vzácnější, protože ne vždy jsou v přírodě dobré podmínky pro vznik medovice. Medovicové medy bývají zpravidla tmavší barvy a krystalizují později. Mají také vyšší obsah minerálních látek. Náš med bývá vždy do jisté míry smíšený, i v létě zároveň kvetou nějaké kytičky někde na louce, tak se to namíchá. Ale to je právě to hezké.

Mají včely nějaké chuťové preference?

Nejen že mají, jde je k tomu i vy-

chovat, lze je podněcovat, aby něčemu dávaly přednost. Dělá se to například příkrmáním cukerným roztokem ovoněným některým květovým nektarem, třeba z květů jetele. Ve velké oblibě mají včely květy akátů, to je pak báječný voňavý světlý med. Včely jdou po vůních, ale obecně vyhledávají sladké. Jdou po něm protože včelstvo je „poháněno“ hlavně příjmem cukerných roztoků z přírody.

Včely ovšem sbírají i další látky například pryskyřice. Smícháním s voskem vzniká propolis, včelí tmel. Používají ho k upevnění rámkové, ale i k ucpání kádě škvíry, kterou by mohli do úlů vniknout jiný hmyz, jenž by jinak kradl med, třeba vosy nebo mravence. Poradí si i s mýšmi, kdyby dostala do úlů. Zabijí ji žihadlem a aby v úlu nezahnila, murtifikují ji tmelem. Vosk je pak jeden produkt, který si samy vyrábějí, všechno ostatní zpracovávají ze sběru.

Plástve jsou v úlu pořád, tedy pokud je právě neproháníte medometem?

To, co máte na mysli, se nazývá dílo. Plástve mají divoké vůně, ale ani ony je nemají jediný provzdušňovací účinek, protože si stavějí stále nové, posouvají se. U nás ovšem divoké včely ani nemohou být, všechny by měly být chovány. Včely v chovu musejí rozzebíratelné dílo, to znamená že „plástve“ jsou na rámkách. S tímto dílem je možné hospodařit, kompletně ho prohlédnout, je-li třeba, lze jej přidat i odebrat, když je ho potřeba méně, a uskladnit ho. Když v nich není plod, pyl ani med, říká se tomu souš. Dílo se neotočíte věčně, mělo by se obnovovat. Staré souše se vytváří, vyžijí se vosk a rámkové včelstevy žijí do úlů, aby včely postavily nové, čisté.

Tak uběhlo včelí léto. Jak vydá podzim?

Užitný rok končí posledním doháním v létě. Už v srpnu později začátkem září začíná zazimování včelstev. Včely se postupně začínají krmit cukerným roztokem, na to má každý včelař a každá oblast své zvyklosti. Jde až o desítky kilogramů cukru na včelstvo. Včely si roztok ucpají, uloží, zavíčkují a jsou praveny na zimu. Při zazimování včelstva je také nutné kontrolovat jeho zdravotní stav a udělat léčebné zásahy proti parazitům. Poslední ošetření včelstev provádí koncem listopadu nebo začátkem prosince.

Pak už je klid až do jara?

Ne tak úplně. Ve včelstvu včely na zimu reagují tak, že se shluknou do chumáče a pevně sedí v tomto útvaru na rámečkách. Pomaličku se posouvají po zásobách a ujíždají z nich, vyrábějí z nich i tepelnou energii. V chumáči uvnitř je matka, udržují tam pro ni teplo. Tak čekají, až se rok překlopí. Když se přibližuje jaro, matka začne plodovat, čili klást vajíčka. Začínají vychovávat novou generaci. Zimní včely vydrží od léta do příštího jara, ale na jaře většinou začnou hynout. V tu dobu už tam jsou jarní včely připravené na snášku. Začátkem jara se cyklus včelího roku uzavírá.

Jestlipak se vaše včelíčky radují, když vás v zimě uvidí?

Radují? Pokud ano, dávají to najevo značně svérázně. K následující příhodě musím vysvětlit, že včely v zimě nekálí. Výkaly přes zimu shromažďují ve zvláštním váčku. Za pěkného, slunného počasí vylétávají, i nad sněh, pokud je přes den aspoň na chvíli kolem 10 stupňů nad nulou, což se stává. Takový prolet jim slouží k vyprázdnění. Vypadá to úplně ne-

uvěřitelně... Jednou jsem musel dělat prohlídku úlu poměrně brzy. Šel jsem za nimi za teplého počasí, začátkem března. Předtím bylo ošklivo, a tak včely nebyly vyprázdněné. Otevřel jsem úl a ony se na mě vrhly. Posedaly na mě a... všechno pustily. Za chvíli jsem vypadal jako od hnoje.

Nepříjemně překvapený člověk se tváří, jako když mu uletěly včely. Co se to s nimi stalo?

Včelstvo je závislé na matce, bez ní končí, protože bez ní nejsou nové včelky. Ve včelstvu je vždy pouze jedna matka, a jakmile jde včelstvo do velké síly nebo naopak, když ona sama stárne, včely se začnou připravovat na odchov nových matek. Pokud je včelstvo silné a má dost prostoru, může mezi nimi být dost včel, které by potřebovaly víc její pozornosti, cítí se osiřelé – ve skutečnosti je to samozřejmě tak, že od ní nemají dostatečné množství feromonu, proto nejsou spokojené.

Nedostatek feromonu je stimuluje k vytahování matečnicku z některých základových buněk, představují běžnou jamku v mateřích

komůrku a larvičku, která byla na začátku stejná jako pro dělnici, začnou krmit daleko kvalitněji, mateří kašičkou. Larvička začne enormně růst a tak postupně vzniká nová matka. Ta se vykulí a náhle jsou v úlu dvě matky, což v monarchistickém včelím království není možné.

Za dobrého počasí se včelstvo v tu chvíli rozdělí vedví a jeden roj i s částmi zásob vyletí ven, hledat si nové místo, druhá polovina pak zůstane uvnitř. Pokud se uletěvší roj nepodaří chytit a usadit, včelař právě přišel o polovinu včelstva a citelné množství zásob. Roj vyletí do výšky a je schopen zmizet a objevit se o celé kilometry dál. Včelař je smutný a kouká, no... jako když mu uletěly včely.

Co je pro včelaře největší pohromou?

Je jich spousta. Nemoci, špatné počasí, hlad – ten nastává, když prší během květu nejdůležitějších plodin. Co se týče chorob, s některými se bojuje léky, s jinými chovatelskými opatřeními, jako je udržování díla v čistotě, důležitá je i prevence proti parazitům. Pro včely je opravdu straš-

ně významný vliv počasí, to ovlivňuje a mění všechno dění kolem nich. Každý rok je nové počasí, takže se vlastně i včelařit učím znovu a znovu. A baví mě to.

Není včelařina namáhavá? Nebyl by lepší nějaký klidnější koníček umožňující odpočinek?

Naopak, přiřadil bych vše, čím se bavím na venkově, k něčemu takovému, co pro jiné znamená třeba golf. Na čerstvém vzduchu, v přírodě věnuji pozornost něčemu jinému, než jsou pracovní starosti, ať už se probírám dílem v otevřeném úlu nebo se třeba oháním širočinou. V tu chvíli opravdu nemožu myslet na nic jiného než na to, co dělám – ometám rámečky, hledám včelí matku nebo něco podobného. Oproti golfu mám navíc pocit, že to snažení má i nějaký přímý užitek.

Doslechla jsem se, že se věnujete hudbě. Zahrajete také včelám?

Včely sice tancují, ale hudbu – ani tu lidskou – k tomu nepotřebují. Včelí taneček slouží ke komunikaci, dávají tím ostatním včelám zprávu, kterým směrem

našly nový vydatný zdroj potraviny. Hudba se s včelařením aspoň protíná, dosud mě to aspoň nepadlo. Možná bych mohl přizkusit přinést kytaru. Nebzvat celý pěvecký sbor. Ne, vážně – je příjemné poslechnout včelí zvukové projevy: kojený temný hukot, ostré čílení před bouřkou, smutné bučení osiřelého včelstva... mu z okolí zpívají ptáci, šum a zurčí potok. To je docela dobrá hudba, ne? A co teprve, když tí med v medometu, jakmile táčím první snášku!

Jste vzděláním veterinář. Byly by si vás včely o to víc potěšily?

Neřekl bych. Pediatr se stará o vlastní děti. Stejně to může se včelami. To všechno, co učili na fakultě o chorobách ve svém chovu z valné části votě neuvídím. Naopak o nologických problémech dostech, co se včelami začíná o tom se ve škole nikdo neuvíděl. To prostě musí umět dět včelař.

Jan

Představujeme publikaci

Hepatologie do kapsy

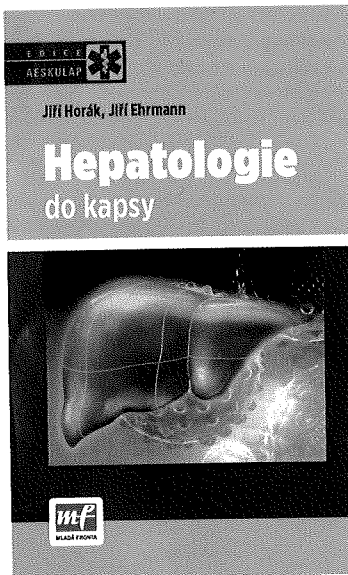
Publikace postihuje do nezbytné hloubky problematiku jaterních chorob v takovém rozsahu, aby se jak specializovaný odborník, hepatolog či gastroenterolog; tak i lékař z jiného oboru snadno zorientoval a rychle si vyhledal aktuálně potřebné informace, zvolil nejvhodnější diagnostický postup a mohl následně vyslovit závěrečnou diagnózu. V první části knihy nalezne čtenář přehled historicky

starších i novějších laboratorních metod, funkčních, dynamických i zobrazovacích vyšetření. V jednotlivých kapitolách jsou vždy naznačeny dostatečně jasné závěry, proč daný postup zvolit, či ne. Druhá část publikace se zabývá konkrétními chorobami nejen u dospělých, ale i u dětí a adolescentů. Svě místo mají i knize též kapitoly týkající se genetických aspektů chorob či posudkových hledisek.

Autoři: Jiří Horák, Jiří Ehrmann

Doporučená cena 320 Kč

Při objednání na **knihna.cz** sleva 25%

MEDICAL SERVICES

Největší vydavatelství zdravotnických titulů v ČR a pořadatel kongresů, konferencí a sympozií

mf
MLADÁ FRONTA